

**«ТАСДИҚЛАЙМАН»
“Олмалиқ КМК” АЖ
бошқарув раиси
Хурсанов А.Х.
«11» март 2021 й.**

**“ОЛМАЛИҚ КОН –МЕТАЛЛУРГИЯ
КОМБИНАТИ” АЖ
АХБОРОТ ҲАВҒСИЗЛИГИ СИЁСАТИ**

**Олмалиқ ш.
2021 й.**

МУНДАРИЖА

1. Кириш	3
2. Норматив ҳаволалар	4
3. Атамалар ва таърифлар	7
4. Белгилар ва қисқартмалар	10
5. Қўллаш соҳаси	11
6. Мақсад ва вазифалар	11
6.1. Мақсадлар	12
7. Асосий қоидалар.....	13
8. Ҳимоя объектлари	14
8.1. Асосий ҳимоя объектларининг структураси, таркиби ва жойлашуви, ахборот алоқалари.....	14
8.2. Ҳимоя қилиш зарур бўлган ахборот ресурслари тоифаси.....	15
9. Хатар ва ахборот ҳавфсизлигига таҳдид солувчи модель	16
9.1. Ахборот ҳавфсизлиги хатарлари	16
9.2. Ахборот ҳавфсизлигига таҳдидлар ва уларнинг манбаалари.....	17
10. Ахборот ҳавфсизлигини бузувчи модель.....	19
10.1. Юзага келиши мумкин бўлган бузғунчиларнинг норасмий модели.....	20
11. Ахборот ҳавфсизлиги чоралари	23
12. Ахборот ҳавфсизлиги оид нохуш ҳодисаларига нисбатан муносабат	27
13. Алоқа каналлари ҳавфсизлигини таъминлаш.....	28
14. Масъулиятни тақсимлаш	29
15. Сиёсатни қайта кўриб чиқиш ва долбзарбластириш	30

1. КИРИШ

“ОЛМАЛИҚ КОН-МЕТАЛЛУРГИЯ КОМБИНАТИ” Акциядорлик жамияти (бундан буён матнда - Комбинат) Ўзбекистон Республикасининг йирик саноат корхоналаридан бири ва рангли металлургия байроқдори ҳисобланади. 1949 йилда ишга туширилган.

Бугунги кунда “Олмалик КМК” акциядорлик жамияти қимматбаҳо ва рангли металл рудаларини қазиб олиш ва қайта ишлаш бўйича 46 та таркибий бўлинма, жумладан, олтита кон, бешта қайта ишлаш комплекси, учта металлургия комбинати, Ангрен қувур комбинати, Жиззах ва Шеробод семент комбинатлари, ўз транспорт инфратузилмаси, шунингдек, ёрдамчи ишлаб чиқариш ва ижтимоий-маданий корхоналар.

Ахборот ҳавфсизлиги (АХ) чора-тадбирлари мажмуи ахборот тизимлари ва ресурсларининг узлуксизлиги ва ишончилигини таъминлаш, таҳдидлар таъсирини башорат қилиш ва бартараф этиш, ишбилармонлик обрўсини сақлаб туриш ва қонунчилик талабларига риоя қилиш мақсадида ахборотни (маълумотларни) кенг камровли таҳдидлардан ҳимоя қилади.

АХ маълумотларни махфийлик, яхлитлик ва мавжудлик нуқтаи назаридан кўриб чиқади ва сиёсат, амалиёт, процедуралар ва ташкилий тузилмаларни ўз ичига олиши мумкин бўлган мақбул чора-тадбирлар ва механизмларни амалга ошириш орқали эришилади. Бу чора-тадбирларнинг барчаси АХ соҳасида аниқ мақсадларга эришиш учун зарурдир.

Ахборот тизимлари ва ресурсларини ҳимоя қилиш бўйича Комбинатнинг ахборот хавфсизлиги сиёсати хавфсизликни бошқариш бўйича тегишли ҳужжатларни қабул қилиш учун асос бўлиб хизмат қилади ва ахборот хавфсизлигини бошқариш тизимини яратишни назарда тутади.

Мазкур Сиёсат Ўзбекистон Республикасининг ахборот технологиялари ва коммуникацияларни ривожлантириш вазирлиги (2020 йил «03» июльдаги 27-8/3766-сонли хат) ва Ўзбекистон Республикаси Давлат ҳавфсизлиги хизмати билан келишилган (2020 йил «28» октябрьдаги 13/1069-сонли хат).

2. НОРМАТИВ ҲАВОЛАЛАР

Компаниянинг ахборот хавфсизлиги сиёсати Ўзбекистон Республикасининг ахборот хавфсизлигини тахминлаш мақсадида қуйидаги меъёрий ҳужжатларга мувофиқ ишлаб чиқилган:

Ўзбекистон Республикасининг 2003 йил 11 декабрдаги 560-ИИ-сон “Ахборотлаштириш тўғрисида”ги Қонуни;

Ўзбекистон Республикасининг 2003 йил 11 декабрдаги 562-ИИ-сон “Электрон рақамли имзо тўғрисида”ги Қонуни;

Ўзбекистон Республикасининг 2004 йил 29 апрелдаги 611-ИИ-сон "Электрон ҳужжат айланиши тўғрисида" Қонуни;

Ўзбекистон Республикасининг 2014-йил 11-сентябрдаги 374-сон “Тижорат сири тўғрисида”ги Қонуни;

Ўзбекистон Республикасининг 2015-йил 9-декабрдаги 395-сон “Электрон ҳукумат тўғрисида”ги Қонуни;

Ўзбекистон Республикасининг 2019-йил 2-июлдаги “Шахсий маълумотлар тўғрисида”ги ЎРҚ-547-сон Қонуни;

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1999 йил 26 мартдаги “Ўзбекистон Республикасининг маълумотлар узатиш тармоқларида, шу жумладан Интернет тармоғида ахборот ресурсларини тайёрлаш ва тарқатиш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш тўғрисидаги” 137-сон Қарори;

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2005 йил 22 ноябрдаги «Ахборотлаштириш соҳасидаги норматив-ҳуқуқий базани такомиллаштириш тўғрисида»ги 256-сон Қарори;

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2007 йил 3 апрелдаги “Ўзбекистон Республикасида криптографик ахборотни ҳимоя қилишни ташкил этиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-614-сон қарори;

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2007 йил 21 ноябрдаги “Ахборотни криптографик ҳимоя қилиш воситаларини лойиҳалаш, ишлаб чиқиш, ишлаб чиқариш, сотиш, таъмирлаш ва улардан фойдаланиш бўйича фаолиятни лицензиялаш тўғрисидаги низомни тасдиқлаш тўғрисида”ги 242-сон Қарори;

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2011-йил 4-майдаги “Вазирлар Маҳкамаси, давлат ва хўжалик бошқаруви органлари, маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг ягона ҳимояланган электрон почта ва электрон ҳужжат айланиши тизимини жорий этиш ва улардан фойдаланиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 126-сон Қарори;

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2011-йил 8-июлдаги “Миллий ахборот ресурсларини муҳофаза қилиш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-1572-сон қарори;

Ўзбекистон Республикаси Бош вазирининг 2013-йил 19-июлдаги 08/1-438-сон буйруғи (ДСП 101/1);

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2015-йил 16-октабрдаги “Ўзбекистон Республикасининг ахборотлаштириш об’ектларида махфий ахборотни сақлашни ташкил этиш ва хавфсизлигини та’минлаш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш тўғрисида”ги 295-сон Қарори;

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018-йил 21-ноябрдаги “Ахборот технологиялари ва коммуникацияларини жорий этиш устидан назорат тизимини такомиллаштириш, уларни ҳимоя қилишни ташкил этиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-4024-сон қарори;

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019-йил 14-сентябрдаги “Ахборот технологиялари ва коммуникацияларини жорий этиш, уларни ҳимоя қилишни ташкил этиш устидан назорат тизимини такомиллаштиришга доир кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-4452-сон қарори;

O'z DSt 1204:2009 “Ахборот технологиялари. Кристографик маълумотларни ҳимоя қилиш. Кристографик модуллар учун хавфсизлик талаблари”;

O'z DSt ISO/IEC 27005:2013 “Ахборот технологиялари. Хавфсизлик услубиётлари. Ахборот хавфсизлиги хатарларини бошқариш”;

O'z DSt ISO/IEC 27000:2014 “Ахборот технологиялари. Хавфсизлик услубиётлари. Ахборот хавфсизлигини бошқариш тизимлари. Шарҳ ва луғат”;

O'z DSt ISO/IEC 27011:2014 “Ахборот технологиялари. Хавфсизлик услубиётлари. Телекоммуникация ташкилотларида ахборот хавфсизлигини бошқариш бўйича йўриқнома”;

O'z DSt 2814:2014 “Ахборот технологиялари. Автоматлаштирилган тизимлар. Ахборотга рухсаиз киришдан ҳимояланиш даражаси бўйича таснифлаш”;

O'z DSt 2815:2014 “Ахборот технологиялари. Фаерволлар. Ахборотга рухсаиз киришдан ҳимояланиш даражаси бўйича таснифлаш”;

O'z DSt 2816:2014 “Ахборот технологиялари. Ахборот хавфсизлигини та’минлаш бўйича дастурий та’минотни э’лон қилинмаган имкониятларнинг йўқлиги устидан назорат қилиш даражаси бўйича таснифи”;

O'z DSt 2817:2014 “Ахборот технологиялари. Компютер жиҳозлари. Ахборотга рухсаиз киришдан ҳимояланиш даражаси бўйича таснифлаш”;

O'z DSt ISO/IEC 27003:2014 “Ахборот технологиялари. Хавфсизлик услубиётлари. Ахборот хавфсизлигини бошқариш тизимини жорий этиш бўйича йўриқнома”;

O'z DSt ISO/IEC 27010:2015 “Ахборот технологиялари. Хавфсизлик услубиётлари. Тармоқлар ва ташкилотлар ўртасидаги алоқаларда ахборот хавфсизлигини бошқариш бўйича кўрсатмалар”;

O'z DSt 2927:2015 “Ахборот технологиялари. Ахборот хавфсизлиги. Шартлар ва та’рифлар”;

O'z DSt ISO/IEC 27001:2016 “Ахборот технологиялари. Хавфсизлик услубиётлари. Ахборот хавфсизлигини бошқариш тизимлари. Талаблар”;

O'z DSt ISO/IEC 27002:2016 “Ахборот технологиялари. Хавфсизлик услубиётлари. Ахборот хавфсизлигини бошқаришнинг амалий қоидалари»;

O'z DSt ISO/IEC 15408-1,2,3:2016 Ахборот технологиялари. Хавфсизликни таъминлаш услубиётлари ва воситалари. Ахборот технологиялари хавфсизлигини баҳолаш мезонлари;

O'z DSt 3243:2017 “Ахборот технологиялари. Маҳаллий ва корпоратив компьютер тармоқлари. Умумий техник талаблар»;

O'z DSt 3386:2019 (ISO/IEC 27035-1:2016, МОД) “Ахборот технологиялари. Хавфсизликни таъминлаш услубиётлари. Ахборот хавфсизлигига оид инцидентларини бошқариш. 1-қисм”;

O'z DSt 3387:2019 (ISO/IEC 27035-2:2016, МОД) “Ахборот технологиялари. Хавфсизликни таъминлаш услубиётлари. Ахборот хавфсизлигига оид инцидентларни бошқариш. 2-қисм”;

O'z DSt ISO/IEC 13335-1:2019 “Ахборот технологиялари. Хавфсизлик услубиётлари. Ахборот ва коммуникация технологиялари хавфсизлигини бошқариш. (1-қисм). Ахборот-коммуникация технологиялари хавфсизлигини бошқариш тушунчалари ва моделлари;

Ўзбекистон Республикаси ҳудудида ахборот хавфсизлиги сиёсатини ишлаб чиқиш бўйича услубий қўлланмалар (2013-2020 йилларда Ўзбекистон Республикаси Миллий ахборот-коммуникация тизимини комплекс ривожлантириш дастурини амалга оширишни мувофиқлаштириш бўйича Республика комиссиясининг 2016 йил 23 февралдаги 7-сон баённомасига 10-илова);

“Ўзбекистон Республикаси Ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирлиги билан давлат ва хўжалик бошқаруви органларининг ахборот хавфсизлигига оид инцидентларга жавоб қайтариш ва текшириш ва уларни бартараф этиш бўйича ўзаро ҳамкорлиги Регламенти” (Ўзбекистон Республикаси Ахборот-коммуникация хавфсизлиги бўйича техник кенгашининг 2017 йил 17 ноябрдаги 7-сон баённомасига 1 ва 2-иловалар);

“Давлат ва хўжалик бошқаруви органлари, маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг ахборот хавфсизлигини таъминлашга қўйиладиган талаблар” (2013-2020 йилларда Ўзбекистон Республикаси Миллий ахборот-коммуникация тизимини комплекс ривожлантириш дастури ижросини мувофиқлаштириш бўйича Республика комиссиясининг 2017 йил 11 ноябрдаги 7-сон баённомасига 2-илова).

3. АТАМАЛАР ВА ТАЪРИФЛАР

- **Хатарларни таҳлил қилиш** – маълумотларни қайта ишлаш тизимининг ресурсларини, ушбу ресурсларга таҳдидларни ва тизимнинг ушбу таҳдидларга нисбатан заифликларини аниқлаш тартибларини тизимли равишда амалга ошириш.;
- **вирусга қарши химоя** – вирусга қарши дастурлар ёрдамида компьютер вирусининг олдини олиш, аниқлаш ва ҳаракатларини зарарсизлантиришга қаратилган чора-тадбирлар мажмуи;
- **антивирус дастури** – вирусларни аниқлаш ва, эҳтимол, уларни олиб ташлаш ёки олиб ташлашни таклиф қилиш учун мўлжалланган дастур;
- **аутентификация** – фойдаланувчи (тармоқ абоненти, хабар жўнатувчи), дастур, қурилма ёки маълумотларнинг (маълумот, қабул қилинган хабар, калит) ҳақиқийлигини аниқлаш тартиби;
- **маълумотлар базаси** – амалий дастурлардан қатъи назар, маълумотларни тавсифлаш, сақлаш ва манипуляция қилишнинг умумий тамойилларини таъминловчи муайян қоидаларга мувофиқ ташкил этилган маълумотлар тўплами;
- **Маълумотларга киришга ижозат** – ахборот билан танишиш, уни қайта ишлаш, хусусан, ахборотни нусхалаш, ўзгартириш ёки йўқ қилиш;
- **Кириш қулайлиги** – ахборот ва унинг ахборот воситаларининг фойдаланувчилар томонидан улар учун мўлжалланган ахборотнинг тўсиқсиз ва ўз вақтида олинишини таъминловчи ҳолати;
- **хизматда фойдаланиш учун ХДФУ**– давлат сирига кирувчи, ошкор этилиши (ўтказилиши, чиқиб кетиши) шахсга моддий, маънавий ва бошқа зарар етказиши мумкин бўлган, чекланган тарқатиладиган расмий маълумотларни ўз ичига олган ҳужжатга киришни чекловчи муҳрдир. ташкилот, корхона, компания ва жамият манфаатлари;
- **ахборотни муҳофаза қилиш** – ахборот (маълумотлар) эгасининг манфаатларига зарар етказилишининг олдини олиш ёки уни мураккаблаштиришга қаратилган ҳуқуқий, ташкилий-техник (дастурий-техник) чора-тадбирлар мажмуи;
- **тажовузкор (бузувчи)** – ахборот тизими ва унинг ресурсларига рухсатиз киришдан манфаатдор бўлган ҳамда рухсатсиз уларни олиш ёки ўзгартириш бўйича қасддан ҳаракатларни содир этган шахс ёки ташкилот;
- **Ахборот хавфсизлиги** - ахборот ва ёрдамчи инфратузилмани ахборот муносабатлари субъектларига йўл қўйиб бўлмайдиган зарар етказиши мумкин бўлган табиий ёки сунъий характердаги тасодифий ёки қасддан таъсирлардан химоя қилиш;

- **Идентификация** – объектлар ва субъектларга кириш идентификаторини бериш ва/ёки тақдим этилган идентификаторни тайинланган идентификаторлар рўйхати билан солиштириш;
- **Ахборот** – 1. Манбалар ва уларни тақдим этиш шаклидан қатъи назар, шахслар, объектлар, фактлар, воқеа-ҳодисалар, ҳолатлар ва жараёнлар ҳақидаги маълумотлар. 2. Қизиқиш уйғотадиган ва сақланиши ва қайта ишланиши зарур бўлган билимлар, фактлар, маълумотлар йиғиндиси;
- **ахборот тизими** – ахборотни тўплаш, сақлаш, қидириш, қайта ишлаш ва ундан фойдаланиш имконини берувчи ташкилий тартибда тартибга солинган ахборот ресурслари, ахборот технологиялари ва коммуникациялари мажмуи;
- **Интернет, Интернет тармоғи** -глобал ахборот тизими бўлиб, у: IP протоколи ёки унинг истиқболли кенгайтмалари/издошларига асосланган унитар манзилли майдони билан мантиқий боғланган. TCP/IP ёки унинг кенгайтмалари/издошлари ва/ёки IP -мос келадиган протоколлардан фойдаланган ҳолда коммуникацияларни қўллаб-қувватлаши мумкин. Коммуникация ва тегишли инфратузилмага асосланган юқори даражадаги хизматларни (давлат ёки хусусий) тақдим этади, улардан фойдаланади ёки тақдим этади. Стандарт очик протоколлар бўйича маълумот алмашиш учун ўзаро боғланган кўпгина мустақил компьютер тармоқларининг глобал (бутунжаҳон) тўплами;
- **махфийлик** – ахборот ва унинг оммавий ахборот воситаларининг ҳолати, унга рухсатсиз кириш ёки рухсат этилмаган ҳужжатлар (нусхаларни яратиш)нинг олдини олишни таъминлайди;
- **назорат қилинадиган зона** – объект ҳудуди, бу ерда доимий ёки бир марталик кириш ҳуқуқига эга бўлмаган шахсларнинг назоратсиз бўлиши истисно қилинади. Назорат қилинадиган зонанинг чегаралари - бу биноларнинг (деворлар, деразалар, эшиклар, шиплар) ва ҳудудларнинг (тўсиқлар, йўлаклар) ўраб турган тузилмалари;
- **ахборот хавфсизлиги сиёсати** – объектлар ва иштирокчиларнинг фаолият турларини, ахборот хавфсизлиги тизимларини белгиловчи ва чекловчи қоидалар мажмуи;
- **дастурий таъминот** – ахборотни қайта ишлаш тизими дастурлари ва ушбу дастурларнинг ишлаши учун зарур бўлган дастурий ҳужжатлар тўплами;
- **ишчи станция (ИС)** – тўлақонли шахсий компьютер ёки компьютер терминали (кириш/чиқариш қурилмалари, бошқарув компютеридан алоҳида ёки масофавий қурилмалар), заруратга қараб, ёрдамчи ускуналар билан тўлдирилган зарур дастурий таъминот тўплами: босма териш мосламаси, ташқи маълумотлар магнит ва/ёки оптик сақлаш қурилмалари, сканерлар ва бошқалар;
- **ахборот ресурслари (ахборот ресурслари)** – 1. Ахборот тизимлари (кутубхоналар, архивлар, фондлар, маълумотлар банклари ва бошқалар)даги алоҳида ҳужжатлар, ҳужжатларнинг алоҳида массивлари, ҳужжатлар ва

ҳужжатлар массивлари. 2. Ахборот тизимининг бир қисми сифатида электрон шаклдаги маълумотлар, маълумотлар банки, маълумотлар базаси;

- **Хатар** – аниқ таҳдид амалга оширилаётганда маълумотларни қайта ишлаш тизимининг аниқ заифлигидан фойдаланиш имконияти;
- **Сервер** – шахсий компьютерга бошқа шахсий компьютерга хизмат кўрсатиш имконини берувчи аппарат ва дастурий таъминот (сервер дастури) тўплами. Компьютерлар мижоз дастурлари ёрдамида сервер дастури билан ишлайди;
- **Ахборот тизими** – маълумотларни тайёрлаш, жўнатиш, қабул қилиш, сақлаш ёки бошқа услубиётлар билан қайта ишлаш тизими. Ахборотни йиғиш, сақлаш, қидириш, қайта ишлаш ва ундан фойдаланиш имконини берувчи ташкилий тартибда тартибга солинган ахборот ресурслари, ахборот технологиялари ва коммуникациялари мажмуи. Маълумотларни тўплаш, сақлаш ёки қайта ишлаш билан боғлиқ ҳар қандай тизим;
- **тизим администратори** – каталог хизмати, маълумотлар базасини бошқариш тизими, электрон бошқарув тизими ва бошқа тизимлар ёки серверларнинг ишлаши, уларга техник хизмат кўрсатиш, сошлаш, фойдаланувчи ҳуқуқларини ўзгартириш, ахборот хавфсизлигини таъминлаш учун белгиланган тартибда масъул бўлган мансабдор шахс;
- **ахборот жамияти муҳити** (ахборот муҳити) – ахборотни, ахборот инфратузилмасини шакллантириш, тарқатиш ва ундан фойдаланиш тизимининг ахборот ресурслари мажмуи;
- **Техник ҳимоя воситалари (ТХВ)** – ахборотни ҳимоя қилувчи ва унинг ҳаётий циклининг барча босқичларида (ахборотни шакллантириш, узатиш, қабул қилиш, конвертация қилиш, кўрсатиш ва сақлаш) хавфсизлигини таъминловчи аппарат, дастурий ёки аппарат-дастурий таъминот;
- **Ахборотни криптографик ҳимоя қилиш воситалари (АКХВ)** – ахборот хавфсизлигини таъминлаш мақсадида унинг криптографик трансформациясини амалга оширадиган аппарат, дастурий ёки аппарат-дастурий воситалар, жумладан:
  - а) шифрлаш воситалари** - ахборотни конвертация қилиш учун криптографик алгоритмларни амалга оширадиган ва ахборотни қайта ишлаш, сақлаш ва алоқа каналлари орқали узатиш жараёнида рухсатиз киришдан ҳимоя қилиш учун мўлжалланган аппарат, дастурий ва аппарат-дастурий воситалар.
  - б) тақлиддан ҳимоя қилиш воситалари** - ахборотни конвертация қилиш учун криптографик алгоритмларни амалга оширадиган ва ёлфон маълумотларнинг киритилишидан ҳимоя қилиш учун мўлжалланган аппарат, дастурий ва аппарат-дастурий воситалар.
  - в) электрон рақамли имзо воситалари** – электрон ҳужжатда электрон рақамли имзони яратиш, электрон рақамли имзонинг ҳақиқийлигини тасдиқлаш, электрон рақамли имзонинг очиқ ва ёпиқ калитларини яратишни таъминлайдиган техник ва дастурий воситалар мажмуи.

г) асосий ҳужжатларни тайёрлаш воситалари ва асосий ҳужжатларнинг айнан ўзи (асосий ахборот ташувчиси туридан қатъи назар);

- **Субъект** - объектларга кириш ҳуқуқига эга бўлган фаол мантиқий объект;
- **ахборот муносабатлари субъекти** – ахборот ресурси объектига нисбатан муайян ҳуқуққа эга бўлган жисмоний ва юридик шахс;
- **Таҳдид** – компьютер хавфсизлигини бузилишининг потенциал эҳтимоли;
- **ахборот заифлиги** - ахборотнинг махфийлиги, яхлитлиги, мавжудлиги ёки рухсатсиз такрорланишининг бузилишига олиб келиши мумкин бўлган турли беқарорлаштирувчи омиллар таъсирига тушиши;
- **яхлитлик** – маълумотларни рухсатсиз ёки қасдан йўқ қилиш, бузиш, сизиб чиқиш, ўғирлик, қалбакилаштириш, бир бутун сифатида ва унинг алоҳида таркибий қисмларининг бўлинмаслигини ва олдини олишни таъминлайдиган ахборот ва унинг оммавий ахборот воситаларининг ҳолати.
- **шифрлаш** – криптографик алгоритмга мувофиқ ахборотни (маълумотларни) тескари ўзгартиришлар мажмуи ва унинг ҳақиқий мазмунини ишончли яшириш учун калит;

4. БЕЛГИЛАР ВА ҚИСҚАРТМАЛАР

АХ-ахборот ҳавфсизлиги;

АР -ахборот ресурслари;

АТ – ахборот тизими;

АТ - ахборот технологияси;

ДТ – дастурий таъминот;

АХБТ – Ахборот тизимини бошқариш тизими;

ИЧАБ – Ишлаб чиқаришни автоматлаштириш бошқармаси;

ЭРИ – электрон рақамли имзо.

5.ҚЎЛЛАШ СОҲАСИ

Мазкур Ахборот хавфсизлиги сиёсати иш жойи лавозими ва эгаллаб турган лавозимидан қатъи назар Комбинатнинг барча ходимлари (штат жадвали бўйича ишловчи, вақтинчалик ишловчилар, амалиётчилар, контракт бўйича ишловчилар ва бошқалар), шунингдек, ахборот тизимлари ва манбаларига қонуний кириш ҳуқуқини олган учинчи шахсларга (пудратчилар, аудиторлар, ташриф буюрувчилар, хизмат кўрсатувчи ходимлар ва ҳ.к.) тадбиқ этилади.

Сиёсат фақат очиқ ва махфий маълумотларни узатиш, қайта ишлаш, сақлаш учун мўлжалланган ахборот тизимлари ва манбалари тадбиқ этилади.

Ўзбекистон Республикасининг давлат сирлари сирига кирувчи маълумотларни ўз ичига олган маълумотларнинг муҳофазаси қонун ҳужжатларига мувофиқ таъминланади.

Ташқи фойдаланувчиларга Комбинатнинг ахборот ресурсларига киришни таъминлашда, улар мажбурий тартибда мазкур Сиёсатнинг ўзларига тааллуқли қисмида белгиланган талаблар билан таништирилган бўлиши шарт.

6.МАҚСАД ВА ВАЗИФАЛАРИ

6.1. Мақсадлар

Ушбу Сиёсатнинг асосий мақсади Комбинатнинг ахборот муносабатлари субъектларини ахборотга, унинг оммавий ахборот воситалари, ахборот ташувчиларига тасодифий ёки қасдан таъсир қилиш орқали уларга моддий, жисмоний, маънавий ёки бошқа зарар етказишдан ҳимоя қилиш, операцион ва бошқа хатарларни ишлаб чиқиш ва узатиш жараёнлари, ҳамда хатарлар даражасини минималлаштириш (Комбинатнинг ишбилармонлик обрўсига путур етказиш хатари, ҳуқуқий хатарлар ва бошқалар)дан иборат.

Ушбу мақсадга қуйидаги ахборот хусусиятларини таъминлаш ва доимий равишда сақлаш орқали эришилади::

- юридик фойдаланувчилар учун маълумотларнинг мавжудлиги (фойдаланувчилар ўзлари учун мақбул вақт ичида зарур маълумотларни ва муаммоларни ҳал қилиш натижаларини олиш имкониятига эга бўлган комбинат ахборот тизимларининг барқарор ишлаши);

- Комбинат ахборот тизимларида сақланадиган ва қайта ишланадиган ҳамда алоқа каналлари орқали узатиладиган ахборотнинг яхлитлиги ва ҳақиқийлиги (муаллифлигини тасдиқлаш);

- махфийлик –сақланиши зарур бўлган, қайта ишланадиган ва алоқа каналлари орқали узатиладиган маълумотларнинг маълум бир қисмини сир сақлаш;

- ахборот воситаларидан фойдаланувчиларнинг ноқонуний хатти-ҳаракатлари натижасида етказилган зарарни максимал даражада қоплаш ва маҳаллийлаштириш учун шароит яратиш.

Маълумотларнинг мавжудлиги, яхлитлиги ва махфийлигининг зарур даражаси турли хил муҳим таҳдидларга мос келадиган услубиёт ва воситалар билан таъминланади.

6.2. Вазифалари

Ахборотнинг белгиланган хусусиятларини ҳимоя қилиш ва таъминлаш бўйича асосий мақсадга эришиш учун Комбинатнинг ахборот хавфсизлиги тизими қуйидаги вазифаларни самарали ҳал этишни таъминлаши керак:

- ахборот активларини тажовузкорнинг ноқонуний ҳаракатларидан келиб чиқадиган таҳдидлардан ҳимоя қилиш;
- тизимнинг узлуксиз ишлашини бошқариш;
- авариялар, ходимларнинг қасддан нотўғри ҳаракатлари, техник носозликлар, ахборотни қайта ишлаш, узатиш ва сақлаш жараёнларида нотўғри қабул қилинган технологик ва ташкилий қарорлардан келиб чиқадиган хатарларни камайтириш ва юзага келиши мумкин бўлган зарарни камайтириш, технологик жараёнларнинг нормал ишлашини таъминлаш;
- ахборот ресурслари ва тизимларининг, шунингдек, комбинат ходимларининг ахборот хавфсизлигини таъминлаш;
- Комбинатнинг ахборот хавфсизлигини бузувчиси моделини ишлаб чиқиш;
- Комбинатнинг ахборот хавфсизлигига юзага келиши мумкин бўлган таҳдидлар рўйхатини ишлаб чиқиш ва уларни таҳлил қилиш;
- объект ахборот ресурсларини таснифлаш ва уларни назорат қилиш;
- АХБТга бўлган талабларни шакллантириш;
- ахборот хавфсизлигини таъминлаш бўйича ходимларнинг мажбуриятларини белгилаш;
- ахборот хавфсизлигига таҳдид манбаларини, ахборот муносабатларининг манфаатдор субъектларига зарар етказилишига, Комбинат ахборот тизимларининг нормал ишлашини бузишга ёрдам берувчи сабаблар ва шарт-шароитларни ўз вақтида аниқлаш, баҳолаш ва прогнозлаш;
- ахборот хавфсизлигига таҳдид ва салбий тенденцияларга тезкор жавоб бериш механизмини яратиш;

- жисмоний ва юридик шахсларнинг ноқонуний хатти-ҳаракатлари натижасида этказилган зарарни минималлаштириш ва маҳаллийлаштириш учун шарт-шароитлар яратиш, ахборот хавфсизлиги бузилишининг салбий таъсирини юмшатиш ва оқибатларини бартараф этиш;
- Комбинат ахборот тизимларининг ишлаш жараёнига рухсатсиз шахсларнинг аралашувидан ҳимоя қилиш (фақат белгиланган тартибда рўйхатдан ўтган фойдаланувчилар ахборот ресурсларидан фойдаланишлари керак);
- фойдаланувчиларнинг Комбинатнинг ахборот, аппарат, дастурий ва бошқа ресурсларидан фойдаланиш имкониятини фарқлаш (фақат ўша ресурсларга кириш ва улар билан фақат маълум фойдаланувчиларнинг ўз хизмат вазифаларини бажариши учун зарур бўлган амалиётларни бажариш имконияти), яъни. рухсатсиз кириш;
- ахборот алмашинувида иштирок этувчи фойдаланувчиларнинг аутентификациясини таъминлаш (ахборотни жўнатувчи ва қабул қилувчининг ҳақиқийлигини тасдиқлаш);
- Комбинатнинг корпоратив ахборот тизимларида қўлланиладиган дастурий таъминотни рухсатсиз ўзгартиришдан, шунингдек тизимларни рухсат этилмаган дастурларни, жумладан, компьютер вирусларини жорий этишдан ҳимоя қилиш;
- чекланган ахборотни қайта ишлаш, сақлаш ва алоқа каналлари орқали узатиш жараёнида техник каналлар орқали чиқиб кетишдан ҳимоя қилиш;
- маълумотларни ҳимоя қилишнинг криптографик воситаларнинг яшовчанлигини таъминлаш.

4. АСОСИЙ ҚОИДАЛАР

Ахборот хавфсизлиги учта асосий компонентлардан иборат:

махфийлик: махфий маълумотларни рухсатсиз ошкор қилиш ёки ушлаб олишдан ҳимоя қилиш;

• яхлитлик: ахборот ва компьютер дастурларининг аниқлиги ва тўлиқлигини таъминлаш;

• киришга рухсат этилганлиги: фойдаланувчиларга зарур бўлганда ахборот ва ҳаётий муҳим хизматларнинг мавжудлигини таъминлаш.

Сиёсат ахборотни ҳимоя қилишнинг ташкилий, режимли, криптографик, техник, дастурий ва бошқа услубиётлари ва воситалари мажмуидан фойдаланиш асосида ахборот хавфсизлигини таъминлашни, шунингдек, ахборотни ҳимоя қилиш бўйича амалга оширилаётган ахборот хавфсизлиги бўйича чора-тадбирлар самарадорлигини комплекс доимий мониторингини амалга оширишни назарда тутди.

Комбинатнинг Ахборот хавфсизлиги ва унинг тузилиши миллий ва халқаро қонунчилик ҳужжатлари талабларига жавоб бериши шарт.

Сиёсатни амалга ошириш жараёнида уни реал шароитларга мувофиқлаштириш мақсадида, шунингдек, АХларга янги таҳдидлар пайдо бўлишини ҳисобга олган ҳолда Сиёсатга ўзгартириш ва қўшимчалар киритилиши мумкин.

Ушбу ҳужжатнинг қўлланилиши, бажарилиши, хавфсизлиги, корхона ходимларига етказилиши учун жавобгарлик ахборот хавфсизлиги учун масъул шахс, Комбинат Ижроия аппаратининг таркибий бўлинмалари, бўлимлари, хизматлари, бўлимлари раҳбарлари зиммасига юкланади. Ушбу сиёсат комбинат раҳбари томонидан тасдиқланади. АХ учун масъул бўлган шахс Сиёсатни режалаштирилган ва режадан ташқари, шунингдек, АХ ташқи аудит натижаларига кўра кўриб чиқиш ташаббускори ҳисобланади.

5. МУҲОФАЗА ОБЪЕКТЛАРИ

Комбинатдаги ахборот хавфсизлигининг асосий объектлари қуйидагилар ҳисобланади:

- кириш имконияти чекланган ахборот ресурслари, тижорат сирини ташкил этувчи ёки тасодифий ва рухсатсиз таъсирлар ва уларнинг хавфсизлигини бузиш билан боғлиқ бошқа сезгир ахборот ресурслари, шунингдек шакли ва тақдим этиш туридан қатъи назар, комбинатнинг ишлаши учун зарур бўлган очик (оммавий) маълумотлар;
- комбинатнинг ахборот тизимларидаги ахборотни қайта ишлаш жараёнлари, ахборотни йиғиш, қайта ишлаш, сақлаш ва узатиш қоидалари ва процедуралари, тизимлар ишлаб чиқувчилари ва фойдаланувчилари ва уларга хизмат кўрсатувчи ходимлар;
- ахборот инфратузилмаси, шу жумладан ахборотни қайта ишлаш ва таҳлил қилиш тизимлари, уни қайта ишлаш, узатиш ва намоёни қилиш учун аппарат ва дастурий таъминот, шу жумладан ахборот алмашинуви ва телекоммуникация каналлари, ахборот хавфсизлиги тизимлари ва воситалари, ахборот муҳитининг сезгир элементлари жойлашган объектлар ва бинолар.
- дастурий ресурслар - операцион тизимлар ва амалий ДТ (дастурий таъминот), ДТ (дастурий тизимлари), ишлаб чиқиш воситалари ва утилитлар, сервер иловалар ва хизматлар.
- жисмоний ресурслар - компютер ва коммуникация ускуналари, оргтехника, маълумотлар ташувчилар, бинолар ва бошқалар.

8.1. Асосий ҳимоя объектларининг структураси, таркиби ва жойлашуви, ахборот алоқалари

Комбинатнинг ахборот муҳити - бу Ижроия аппарати ва комбинатнинг таркибий бўлинмаларининг ахборот қуйи тизимларини бирлаштирган тақсимланган тузилма.

Комбинатнинг ахборот муҳитининг асосий хусусиятлари қуйидагилардан иборат:

- ахборот тизими компонентларини кенг ҳудудий тақсимлаш;
- ахборотни қайта ишлаш ва узатиш учун жуда кўп сонли турли техник воситаларни ягона тизимга бирлаштириш;
- Комбинатда ахборотни қайта ишлашнинг автоматлаштирилган тизимларидан фойдаланиш кўламини сезиларли даражада кенгайтириш, ахборот ва бошқарув тизимларининг хилма-хиллиги ва кенг тарқалиши;
- ҳал қилиниши керак бўлган турли хил вазифалар ва маълумотлар турлари, турли фойдаланувчиларнинг ахборот сўровларини бажаришнинг кенг комбинацияси билан автоматлаштирилган ахборотни қайта ишлашнинг мураккаб режимлари;
- маълумотларни автоматлаштирилган қайта ишлаш асосида қабул қилинадиган қарорларнинг муҳим аҳамияти ва масъулияти;
- турли мақсадлар, мансублик ва махфийлик даражалари учун маълумотлар базаларининг мавжудлиги;
- маълумотлар эгаларини жисмоний тузилмалардан ва ахборотларнинг (маълумотларнинг) жойлашувидан абстракциялаш;
- “ташқи дунё” (ахборот манбалари ва истеъмолчилари) билан ўзаро алоқа қилиш учун ахборот каналларининг мавжудлиги;
- ахборот оқимларининг юқори интенсивлиги;
- фойдаланувчилар тоифалари ва тизимга техник хизмат кўрсатувчи ходимларнинг хилма-хиллиги.

Бундай шароитда ахборотнинг заифлиги кризис ошади ва корпоратив ахборот тизимлари Комбинат ахборот муҳитининг энг муҳим элементларидан бирига айланади, унда катта ҳажмдаги маълумотлар қайта ишланади ва тўпланади, турли хил ташкилий мансубликларнинг турли фойдаланувчилар томонидан баҳам кўрилади.

8.2. Ҳимояланадиган ахборот ресурслари тоифалари

Комбинатда чекланган тарқатиш тўғрисидаги маълумотлар (расмий, тижорат, шахсий маълумотлар) ва очик маълумотлар мавжуд бўлган турли махфийлик даражасидаги маълумотлар айланмаси амалга оширилади.

Комбинатнинг барча ахборот ва ахборот ресурслари, уларни тақдим этиш ва комбинатнинг ахборот муҳитида жойлашувидан қатъи назар, муҳофаза қилинади:

- маълумот эгаси томонидан кириш ҳуқуқи чекланган тижорат сирини ташкил этувчи маълумотлар;
- ахборот эгаси томонидан кириш ҳуқуқи чекланган расмий маълумотни ташкил этувчи маълумотлар;
- кириш имконияти чекланган фуқароларнинг шахсий ҳаёти тўғрисидаги маълумотлар (шахсий маълумотлар);

- Комбинатнинг нормал фаолият юритишини таъминлаш учун зарур бўлган очик маълумотлар.

9. ХАТАРЛАР ВА АХБОРОТ ХАВФСИЗЛИГИГА ТАҲДИДЛАР МОДЕЛИ

9.1. Ахборот хавфсизлиги хатарлари

Ахборот хавфсизлиги хатарлари - бу зарар етказиш учун муайян таҳдид билан актив ёки активлар гуруҳининг заифликларидан фойдаланиш потенциали (салоҳияти)дир. Ахборот хавфсизлиги хатарларини бошқариш учун хатарларни аниқлаш ва қайта ишлашнинг тегишли услубиётлари талаб қилинади, улар харажатлар ва иқтисодий фойдаларни, қонуний талабларни, манфаатдор томонларнинг манфаатларини ва бошқа тегишли маълумотларни ҳисоблашни ўз ичига олиши мумкин.

Хатарларни аниқлаш жараёни хавфларни қабул қилиш мезонларига ва мақсадларнинг аҳамиятига мувофиқ хавфларни аниқлаш, қиёсий баҳолаш ва устуворликларни ўз ичига олади. Ахборот хавфсизлиги хатарларини аниқлаш натижалари Комбинат раҳбариятига ахборот хавфсизлиги хатарларини бошқариш, ахборот хавфсизлиги хатарларини бошқаришда устуворликларни белгилаш ва ушбу хавфлардан ҳимояланиш учун тегишли хавфсизлик назоратини амалга ошириш бўйича қарорлар қабул қилишда ёрдам беради.

Хавфни идентификациялаш жараёни хатарнинг катталигини баҳолашнинг тизимли услубиётини (хатарни таҳлил қилиш) ва тахмин қилинган хатарни тегишли хавф мезонлари билан таққослаш жараёнини ўз ичига олади. Хатарларни аниқлаш вақти-вақти билан амалга оширилиши керак, бу ахборот хавфсизлиги талабларидаги ўзгаришларни ва хавфли вазиятларнинг юзага келишини, шунингдек содир бўлган муҳим ўзгаришларни ўз вақтида кўриб чиқиш имконини беради. Хатарни аниқлаш учун таққосланадиган ва такрорланадиган натижаларни таъминлайдиган услубиётлардан фойдаланиш керак.

Ахборот хавфсизлиги хатарини самарали аниқлаш учун унинг ҳаракат доираси аниқ белгиланган. Ахборот хавфсизлиги хатарларининг таърифи бошқа фаолият соҳалари учун хатарларнинг таърифлари билан ўзаро боғлиқ бўлади (заруратга қараб). Хатарлар билан ишлашни бошлашдан олдин, хатарни қабул қилиш мезонлари белгиланади. Хатар, агар унинг даражаси пастлиги ёки уни қайта ишлаш харажатлари иқтисодий жиҳатдан фойдали эмаслиги аниқланса, ушбу мезонлар ҳужжатлаштирилади.

Хатар аниқлангандан сўнг, ҳар бир аниқланган хатар учун у билан қандай ишлаш тўғрисида қарор қабул қилиниши керак. Хатарларга ишлов беришнинг эҳтимолли опцияларига қуйидагилар киради:

- хатарларни камайтириш учун тегишли назорат воситаларини қўллаш;
- хатарларни онгли равишда ва холисона қабул қилиш, агар улар хатарни қабул қилиш талаблари ва мезонларига аниқ жавоб берса;
- қўшма хатарларни бошқа томонлар, масалан, суғурталовчилар ёки етказиб берувчилар билан бўлишиш.

Хатарларга ишлов бериш тўғрисида қарор қабул қилингандан сўнг, аввал танланган ва амалга оширилган тегишли бошқарув воситаларидан фойдаланилади. Комбинатнинг ахборот активларига ва ишлаб чиқариш учун зарур бўлган маълумотларни қайта ишлаш воситаларига учинчи шахслар кириши ҳолатларида, шунингдек, учинчи шахслардан товарлар ва хизматларни олишда юзага келиши мумкин бўлган оқибатларни аниқлаш ва ахборот хавфсизлиги ва назорат воситаларига қўйиладиган талаблар аниқлаш учун хатар таҳлил қилинади. Бундай чора-тадбирлар ташқи ташкилотлар билан тузилган шартномаларда келишиб олиниши ва белгиланиши керак.

Хатарларни аниқлаш, қайта ишлаш ва қабул қилиш, хатарлар ҳақида маълумот алмашиш ва хатарларни мониторинг қилиш билан боғлиқ барча тадбирлар O'z DSt ISO/IEC 27005:2013 стандартига мувофиқ амалга оширилиши керак.

9.2. Ахборот хавфсизлигига таҳдидлар ва уларнинг манбалари.

Ахборот хавфсизлигига юзага келиши мумкин бўлган таҳдидларнинг бутун мажмуаси уларнинг пайдо бўлиши хусусияти бўйича икки синфга бўлинади: табиий (объектив) ва сунъий (субъектив).

- табиий таҳдидлар - бу ахборот тизимига ва унинг таркибий қисмларига техноген характердаги объектив жисмоний жараёнлар ёки инсонга боғлиқ бўлмаган табиий офатлар таъсиридан келиб чиқадиган таҳдидлар;

- сунъий таҳдидлар - бу инсон фаолияти туфайли юзага келадиган таҳдидлар.

Уларнинг орасида ҳаракатлар мотивациясига асосланиб қуйидагиларни ажратиб кўрсатиш мумкин:

- ахборот тизимини ва унинг элементларини лойиҳалашдаги хатолар, ходимларнинг хатти-ҳаракатларидаги хатолар ва ҳ.к.лар натижасида пайдо бўлган беҳосдан (билмаган ҳолда, тасодифий) таҳдидлар;

- одамларнинг (босқинчиларнинг) худбин, ғоявий ёки бошқа интилишлари билан боғлиқ олдиндан мақсад қилинган (қасддан қилинган) таҳдидлар.

Ахборот тизимининг ўзига нисбатан таҳдидлар манбалари ташқи ва ички бўлиши мумкин.

Комбинатнинг ахборот хавфсизлигига таҳдидларнинг асосий манбалари қуйидагилардир:

- ахборотни йиғиш, қайта ишлаш ва узатиш бўйича белгиланган қоидаларни, шунингдек ахборот хавфсизлиги талабларини ва Комбинат ахборот тизимлари фойдаланувчилари (шу жумладан, ходимларнинг бошқа ҳаракатларини) била туриб (хато, тасодифий, ғаразли ният ва ғаразли мақсадларсиз) бузиш. ахборот тизимлари таркибий қисмларини сақлаш ва бошқариш учун жавобгардир), вақт ва ресурсларнинг самарасиз исроф қилинишига, тарқатишнинг чекланган маълумотларини ошкор қилишга, қимматли маълумотларнинг йўқолишига ёки ахборот тизимининг ишлашининг бузилишига олиб келади;

- комбинатнинг ахборот ресурсларига қонуний равишда киритилган фойдаланувчиларнинг (шу жумладан, ахборот тизимининг таркибий қисмларини

сақлаш ва бошқариш учун масъул бўлган ходимларни) қасддан (ёлланма мақсадларда, учинчи шахсларнинг мажбурлаши билан, зарарли ният билан ва бошқалар) ҳаракатлари; вақт ва ресурсларнинг самарасиз харажатлари, чекланган тарқатиш тўғрисидаги маълумотларни ошкор қилиш, қимматли маълумотларнинг йўқолиши ёки Комбинат ахборот тизимлари таркибий қисмларининг ишлашини бузиш;

- жинойий гуруҳлар ва тузилмалар, сиёсий ва иқтисодий тузилмалар, шунингдек жисмоний шахсларнинг маълумот олиш, ёлфон маълумот бериш, умуман Комбинатнинг ахборот тизимларини ва унинг айрим таркибий қисмларини бузиш бўйича фаолияти;

- алмашинув баённомалари, ресурсларга масофадан киришни ҳимоя қилиш ва лимитни чеклаш воситаларининг камчиликларидан фойдаланган ҳолда, ушбу тармоқларга қонуний ва рухсатсиз уланиш каналлари орқали ташқи умумий мақсадли тармоқлардан (биринчи навбатда Интернетдан) шахсларнинг масофадан туриб рухсатсиз аралашуви;

- Комбинатнинг ахборот тизимлари ва уларни ҳимоя қилиш тизимларининг таркибий қисмларини ишлаб чиқишда йўл қўйилган хатолар, дастурий таъминотдаги хатолар, техник воситаларнинг ишдан чиқиши ва ишламай қолиши (шу жумладан ахборот хавфсизлиги ва ҳимоя самарадорлигини бошқариш);

- АТдан фойдаланиш қоидаларини бузиш;

- авариялар, табиий офатлар.

Комбинатнинг ахборот хавфсизлигига энг муҳим таҳдидлар (ахборот муносабатлари субъектларига зарар етказиш услубиётлари) қуйидагилар:

- тармоқнинг қисман ёки тўлиқ ишламай қолишига, аппарат, дастурий таъминот ва ахборот ресурсларининг йўқ қилинишига олиб келадиган ҳаракатлар (усқунанинг шикастланиши, муҳим маълумотларга эга файлларнинг йўқ қилиниши ва / ёки бузилиши);
- усқунани ноқонуний равишда тўхтатиш ёки электр таъминоти, совутиш, шамоллатиш, видеокузатув тизимларининг иш режимларини ўзгартириш ва ҳ.к.;
- рўйхатдан ўтмаган дастурларни ноқонуний равишда ўрнатиш ва улардан фойдаланиш (турли ўйинлар, ўқув, технологик хусусиятга эга бўлган ва ходим ўз хизмат вазифаларини бажариши учун зарур бўлмаган бошқа нарсалар);
- расмий ёки тижорат сирини ташкил этувчи маълумотларнинг, шунингдек шахсий маълумотларнинг махфийлигини бузиш (ошкор қилиш, тарқатиш);
- электрон ва қоғозли ахборот ташувчиларга зарар етказиш ва / ёки қасддан йўқ қилиш;
- тармоқ ва / ёки иш станциясини зарарли дастур билан юқлаш;
- уларнинг ишига рухсатсиз аралашуш натижасида АХ/АРнинг кириш имконияти йўқлиги;
- веб-сайт бош саҳифасида рухсатсиз ўзгартиришлар;

- зарарли таркибни кейинчалик жойлаштириш билан АР файл тизимига рухсатсиз кириш;
- АТ/АРга DoS и DDoS хужумлари;
- АТга рухсатсиз кириш;
- АТ/АР ҳимоясини бузиш;
- ҳимояланган АТга рухсатсиз кириш имкониятига эга бўлиш учун махсус дастурий таъминот ёки аппаратни жорий этиш;
- АТда сақланадиган маълумотни ўзгартириш, бузиш, йўқ қилиш, шунингдек ушбу маълумот эгаси ёки қонуний эгасининг рухсатсиз унга атайлаб ёлғон маълумот киритиш;
- сервер ускуналари ёки АТ /АР нинг ишлашига рухсатсиз аралашиш;
- мавжуд дастурларга ўзгартиришлар киритиш йўли билан АТ/АРда сақланадиган ёки узатиладиган маълумотларни рухсатсиз йўқ қилиш, блокировка қилиш, модификациялаш, нусха олиш ёки ушлаб қолиш;
- махсус вирусга қарши дастурларни ишлаб чиқиш, улардан фойдаланиш ва тарқатиш;
- АТ/АР нинг нормал ишлашини бузиш билан боғлиқ бўлган ва қасддан ёки зарарли хусусиятга эга бўлган бошқа ахборот хавфсизлиги инцидентлари.

10. АХБОРОТ ХАВФСИЗЛИГИНИ БУЗУВЧИЛАР МОДЕЛИ

Ахборот хавфсизлигини бузувчилар мансублигига қараб икки гуруҳга бўлинади: ички ва ташқи.

* ички потенциал бузувчи - ташкилотнинг ахборотлаштириш объектлари ҳудудига кириш ҳуқуқига эга бўлган ходимлар;

* ташқи потенциал тажовузкорлар - бошқа барча шахслар.

10.1. Юзага келиши мумкин бўлган қоидабузарларнинг норасмий модели

Қоидабузар - бу таъқиқланган операцияларни (ҳаракатларни) хатоликка йўл қўйиб, адашиб, билмасдан ёки била туриб ғаразли ниятда (ғаразгўйлик манфаатларини кўзлаб) ёки бундай ҳолатларсиз (ўйин ёки завқ олиш учун, ўзини ўзи тасдиқлаш мақсадида ва ҳ.к.) ва бунинг учун турли имкониятлар, услубиётлар ва воситалардан фойдаланадиган шахсдир.

Ғаразгўй - бу худбинлик, ғаразгўйлик, ғоявий ёки бошқа ният-мақсадларда қасдан ҳаракат қиладиган қоидабузар.

Комбинатнинг ахборот хавфсизлиги тизими тизимдаги қуйидаги юзага келиши мумкин бўлган қоидабузарликлар (шахслар тоифаси, мотивация, малака, махсус воситалар мавжудлиги ва бошқаларни ҳисобга олган ҳолда) ҳақидаги тахминлар асосида тузилиши керак.

- **Компетенцияга эга бўлмаган (диққат-эйтиборсиз)** фойдаланувчи – таъқиқланган ҳаракатларни амалга оширишга, ўз ваколатлари доирасидан ташқарида ахборот тизимининг ҳимояланган ресурсларига киришга уринишлари мумкин бўлган Комбинат ходими (ёки Комбинат ахборот тизимининг қонуний фойдаланувчиси бўлган бошқа ташкилот) бўлиб, у таъқиқланган ҳаракатларни бажаришга уриниши мумкин, ўз ваколатларидан четга чиқиб, ахборот тизимининг ҳимояланадиган ресурсларига кириши, номақбул-аҳлоқсиз маълумотларни киритиши, маълумотлар билан ишлаш қоидалари ва регламентларини бузиши мумкин ва ғаразли ниятсиз ёки бепарволик туфайли ўзи билмаган ҳолда адашиб ҳаракатланади ва бунда фақат штат (тақдим этилган) воситалардан фойдаланган ҳолда бундай ҳолатларга йўл қўяди.

- **Хаваскор** – Комбинат ходими (ёки Комбинат ахборот тизимининг рўйхатдан ўтган фойдаланувчиси бўлган бошқа ташкилот) ғаразли мақсадлар ёки ўзини тасдиқлаш учун ғаразли ниятларсиз хавфсизлик тизимини бузишга уринаётган шахсдир. Хавфсизлик тизимини енгиш ва таъқиқланган ҳаракатларни амалга ошириш учун у ресурсларга қўшимча кириш ҳуқуқларини олишнинг турли услубиётларидан, хавфсизлик тизимини қуришдаги камчиликлардан ва ўзи учун мавжуд бўлган штатли воситалардан фойдаланиши мумкин (рухсат этилган воситалардан фойдаланиш учун ўз ваколатларидан четга чиққан ҳолда рухсат этилмаган ҳатти-ҳаракатлари амалга ошириш). Бундан ташқари, у қўшимча штатдан ташқари воситалар ва технологик дастурлардан, мустақил равишда ишлаб чиқилган дастурлардан ёки штатли қўшимча техник воситалардан фойдаланишга ҳаракат қилиши мумкин.

• **Ички тажовузкор – ғаразниятли шахс** бу комбинат ходими (ёки Комбинат ахборот тизимининг рўйхатдан ўтган фойдаланувчиси бўлган бошқа ташкилот), ғаразли манфаатлар ёки ҳақорат учун қасос олиш мақсадида, эҳтимол, комбинат ходимлари бўлмаган шахслар билан тил бириктириб, мақсадли ҳаракат қилган шахс. У хавфсизлик тизимини бузишнинг барча услубиётлари ва воситаларидан, шу жумладан яширин услубиётлардан, пассив воситалардан (ушлашнинг техник воситалари), фаол таъсир қилиш услубиётлари ва воситаларидан (техник воситаларни ўзгартириш, маълумотларни узатиш каналларига уланиш, дастурий таъминотни жорий этиш) фойдаланиши мумкин. хатчўплар ва махсус инструментал ва технологик дастурлардан фойдаланиш), шунингдек, Комбинатнинг ичидан ҳам, ташқарисидан ҳам таъсирларнинг комбинацияси.

• **Ташқи тажовузкор - ғараз ниятли шахс** - ғаразли манфаатлар, қасос ёки қизиқувчанлик, эҳтимол, бошқа шахслар билан тил бириктириб, мақсадли ҳаракат қиладиган бегона шахс. У хавфсизлик тизимини бузишнинг барча услубиётлари ва воситаларидан, шу жумладан яширин услубиётлардан, пассив воситалардан (ушлашнинг техник воситалари), фаол таъсир қилиш услубиётлари ва воситаларидан (техник воситаларни ўзгартириш, маълумотларни узатиш каналларига уланиш, дастурий таъминотни жорий этиш) фойдаланиши мумкин. хатчўплар ва махсус инструментал ва технологик дастурлардан фойдаланиш), шунингдек, Комбинатнинг ичидан ҳам, ташқарисидан ҳам йў қўйилиши мумкин бўлган таъсирлар комбинацияси.

Комбинат ходимларининг қуйидаги тоифаларидаги шахслар ички тартиббузар бўлиши мумкин:

- Комбинатнинг ахборот тизимларидан рўйхатдан ўтган фойдаланувчилари;
- рўйхатдан ўтган фойдаланувчи бўлмаган ва комбинатнинг ахборот тизимлари ресурсларидан фойдаланишга руҳсат берилмаган, лекин бинолар ва биноларга кириш ҳуқуқига эга бўлган комбинат ходимлари;
- Комбинат ахборот тизимларининг техник воситаларига хизмат кўрсатувчи ходимлар;
- у ёки бу дастурий таъминотни ишлаб чиқиш ва уларга хизмат кўрсатиш билан шуғулланувчи Комбинат бўлинмаларининг ходимлари;
- Комбинат ҳавфсизлигини таъминлаш бўлинмалари ходимлари;
- турли даражадаги раҳбарлар .

Қуйидаги тоифалардаги шахслар ташқи қоидабузар бўлиши мумкин:

- Комбинатнинг ишдан бўшатишган ходимлари;
- Комбинат ахборот тизимлари ва ресурсларини техник таъминлаш масалалари бўйича ўзаро ҳамкорлик қилувчи ташкилотлар вакиллари;
- ташриф буюрувчилар (ускуналар, дастурий таъминот, хизматлар ва бошқаларни етказиб берувчи компаниялар вакиллари);
- рақобатчи ташкилотлар вакиллари;

- жиной ташкилотлар аъзолари, махсус хизматлар ходимлари ёки уларнинг топшириғига кўра ҳаракат қилаётган шахслар;
- ташқи телекоммуникация тармоқларидан тасодифий ёки қасддан Комбинат ахборот тизимларига кирган шахслар (хакерлар).

Комбинат ходимларидан фойдаланувчилар ва хизмат кўрсатувчи ходимлар ахборот ресурсларидан фойдаланиш бўйича маълум ваколатларга эга бўлганлиги ва ахборотни қайта ишлаш технологияси ва ҳимоя чораларини яхши билишлари сабабли рухсатиз ҳаракатларни амалга ошириш учун кенг имкониятларга эга.

Махсус тоифага ахборот тизимларининг ахборот ресурслари ва маҳаллий тармоқ компонентларидан деярли чексиз фойдаланиш имкониятига эга бўлган турли автоматлаштирилган тизимлар администраторлари киради. Ушбу тоифадаги фойдаланувчилар сони энг кам миқдорда бўлиши керак ва уларнинг ҳаракатлари АХ таъминлаш учун масъул шахслар томонидан мажбурий назорат остида бўлиши керак.

Ишдан бўшатишнинг ходимлар мақсадларга эришиш учун иш технологияси, ҳимоя чоралари ва кириш ҳуқуқлари ҳақидаги билимларидан фойдаланишлари мумкин. Комбинатда ишлаш жараёнида олинган билим ва тажриба уларни ташқи таҳдидларнинг бошқа манбаларидан ажратиш туради.

Профессионал хакерлар маълумотларга ишлов беришнинг автоматлаштирилган тизимидан фойдаланиладиган дастурий таъминотнинг заиф томонлари тўғрисида юқори техник малака ва билимга эга бўладилар. Улар ишлаётган ёки ишдан бўшатишнинг ходимлар билан ўзаро ҳамкорлик қилганда энг катта таҳдид туғдиради.

Ускуналарни ишлаб чиқиш, етказиб бериш, таъмирлаш ва уларга техник хизмат кўрсатиш билан шуғулланадиган ташкилотлар вақти-вақти билан Комбинатнинг ахборот ресурсларига бевосита кириш имконига эга бўлганлиги сабабли ташқи таҳдид туғдиради.

Юзага келиши мумкин бўлган ҳуқуқбузарларнинг ҳаракатларининг хусусияти – тавсифи бўйича қуйидаги чекловлар ва тахминлар қабул қилинади:

- қоидабузар ўзининг рухсат этилмаган ҳаракатларини бошқа ходимлардан яширса;
- фойдаланувчилар, эксплуатация ва техник хизмат кўрсатувчи ходимларнинг хатоликлари, шунингдек, маълумотларга ишлов бериш, сақлаш ва узатишнинг қабул қилинган технологиясидаги камчиликлар рухсат этилмаган ҳаракатлар натижаси бўлиши мумкин;
- потенциал (салоҳиятли) ҳуқуқбузар ўз фаолиятида маълумотларни ушлаб қолиш, ахборот ва АРларига таъсир кўрсатишнинг ҳар қандай мавжуд воситаларидан, ходимларга пора бериш учун етарли молиявий ресурслардан, шантаждан ва ўз мақсадларига эришиш учун бошқа воситалар ва услубиётлардан фойдаланиши мумкин.

11. АХБОРОТ ХАВФСИЗЛИГИ ЧОРАЛАРИ

Ахборот хавфсизлигини таъминлаш чора-тадбирлари

Комбинатнинг ахборот хавфсизлигини таъминлаш бўйича асосий чора-тадбирлар қуйидагиларга бўлинади.

- ҳуқуқий чоралар;
- ахлоқий ва этикага оид чоралар;
- ташкилий чора-тадбирлар;
- технологик чора-тадбирлар;
- муҳандислик-техник чора-тадбирлар;
- аппарат ва дастурий таъминот чоралари;
- жисмоний чоралар;
- ташқи фойдаланувчилар билан ишлашга оид чоралар.

Ҳуқуқий (қонунчилик) ҳимоя чоралари - Комбинатда қўлланиладиган ҳуқуқий ҳимоя чораларига ахборот билан ишлаш қоидаларини тартибга солувчи, ахборот муносабатлари иштирокчиларининг ҳуқуқ ва мажбуриятларини белгиловчи Ўзбекистон Республикасида амалда бўлган қонунлар, қарорлар ва норматив ҳужжатлар киради. уни қайта ишлаш ва фойдаланиш жараёни, шунингдек, ушбу қоидаларни бузганлик учун жавобгарликни белгилаш, бу эса ўз навбатида комбинатнинг ички бошқарув ҳужжатлари (буйруқлар, низомлар, кўрсатмалар, тавсиялар) шаклида тезкор равишда тарқатилади (ходимларга этказилади). ИЧАБ раҳбариятининг тавсиясига кўра офис менежери хизмати.

Ҳуқуқий ҳимоя чоралари асосан фаол, профилактик характерга эга бўлиб, комбинат ахборот ресурсларидан фойдаланувчи ва хизмат кўрсатувчи ходимлар билан доимий тушунтириш ишларини олиб боришни талаб қилади.

Комбинат ходимлари, шу жумладан стажёрлар, пудратчи ишчилар ва стажёрлар ушбу АХ сиёсатининг 1-иловасида келтирилган Ходимларни таништириш журналида имзо қўйиб, ушбу АХ сиёсати талаблари билан танишишлари керак.

Ҳимоянинг маънавий-ахлоқ-одоб чоралари - Комбинатда қўлланиладиган маънавий – ахлоқ-одоб чоралар жамиятда ахборот технологиялари тарқалиши билан анъанавий равишда шаклланган ёки ривожланаётган хатти-ҳаракатлар нормаларини ўз ичига олади. Ушбу меъёрлар кўпинча қонун билан тасдиқланган норматив ҳужжатлар каби мажбурий эмас, аммо уларга риоя қилмаслик шахснинг, бир гуруҳ шахсларнинг ёки умуман комбинатнинг нуфузи ва обрўсининг пасайишига олиб келиши мумкин. Маънавий- ахлоқ-одоб меъёрлар ҳам ёзилмаган, ҳам ёзилган бўлиши мумкин, яъни маълум қоидалар ёки ёзма кўрсатмалар тўпламида (низомида) расмийлаштирилган. Барча ходимлар комбинатнинг ишбилармонлик обрўсига путур етказадиган хатти-ҳаракатлардан чекланишлари, шунингдек, одоб-ахлоқ қоидаларига риоя қилишлари керак.

Маънавий- ахлоқ-одоб ҳимоя чоралари профилактик хусусиятга эга бўлиб, таркибий бўлинмалар жамоаларида соғлом ахлоқий муҳитни яратиш ва инсон омили билан боғлиқ салбий хатти-ҳаракатлар эҳтимолини камайтириш учун доимий ишлашни талаб қилади.

Ташкилий (администраторТий) ҳимоя чоралари - ишлаб чиқилган ва тасдиқланган йўриқномалар, низомлар, ахборот ресурсларидан, шунингдек комбинатнинг ахборот тизимларидан фойдаланиш қоидалари, АТ ходимларининг низомлари ва лавозим йўриқномалари шаклида комбинатда қўлланиладиган администраторТий характердаги чора-тадбирлар, маълумотларни қайта ишлаш тизимининг ишлашини, унинг ресурсларидан фойдаланишни, техник хизмат кўрсатувчи ходимларнинг фаолиятини, шунингдек, фойдаланувчининг тизим билан ўзаро алоқаси тартибини хатарларга таҳдидларни амалга ошириш имкониятини мураккаблаштирадиган ёки бартараф этадиган тарзда тартибга солиш ёки уларни амалга оширишда йўқотишлар миқдорини камайтириш кўзда тутилади.

Юқоридагиларни инобатга олган ҳолда, Комбинатда ахборот хавфсизлигини комплекс таъминлаш бўйича ишларни ташкил этувчи ва мувофиқлаштирувчи, ахборот хавфсизлигини таъминлаш бўйича қўрилаётган чора-тадбирлар самарадорлигини назорат қилувчи, ахборот хавфсизлиги ҳолатини мониторинг қилувчи асосий шахс бўлган масъул ахборот хавфсизлиги ходими тайинланади. Ахборот хавфсизлигини таъминлаш бўйича масъул ходим зарур чораларни кўриш ва ресурсларни етарли даражада тақсимлаш орқали ахборот хавфсизлигини таъминлаш бўйича тегишли ишларни амалга оширади.

Бундан ташқари, Комбинатнинг маҳаллий тармоғи ва ахборот хавфсизлиги тизимидаги ҳар қандай ўзгартиришлар ахборот хавфсизлиги бўйича масъул ходим билан олдиндан келишилган бўлиши керак.

Комбинатнинг ахборот тизимидан фойдаланувчи барча ходимлар ва фойдаланувчилар меҳнат шартномаси, контракт ёки битимлар муддати тугагандан сўнг ўзларида бўлган комбинатнинг барча моддий бойликларини (рақамли имзо калитлари, ноутбуклар, кириш/чиқиш жетонлари, шахсий гувоҳномалари, махфий маълумотларни ўз ичига олган ҳужжатлар) қайтариб бериши керак. Шунингдек, ушбу ходимларнинг локал тармоқ маълумотларига кириш ҳуқуқлари ҳам ўчирилади (корпоратив электрон почта ҳисоб ёзувлари, доменлар ва бошқалар ҳақидаги маълумотлар ўчирилади).

Комбинат раҳбарияти АХ соҳасида ходимларни ўқитиш ва уларнинг малака даражасини оширишни мунтазам назорат қилиб бориши шарт.

Технологик ҳимоя чоралари - Комбинатда қўлланиладиган ушбу турдаги ҳимоя чоралари маълум турдаги ортиқча (таркибий, функционал, ахборот, вақтинчалик ва бошқалар) фойдаланишга асосланган ва ходимларнинг имкониятларини камайтиришга қаратилган турли хил технологик ечимлар ва

техникаларни уларга берилган ҳуқуқ ва ваколатлар доирасида хато ва бузилишларга йўл қўйиш ҳолатларини камайтиришга қаратилган чора-тадбирларни ўз ичига олади. Бундай чора-тадбирларга мисол сифатида: масъулиятли маълумотларни икки марта киритиш тартиб-қоидаларидан фойдаланиш, масъулиятли операцияларни фақат бир нечта шахсларнинг розилиги билан бошлаш, чиқувчи ва кирувчи хабарлар тафсилотларини текшириш тартиби, умумий балансни даврий равишда йиғиш. барча ҳисоблар, муҳим маълумотлар тўпламининг захира нусхаси ва бошқалар.

Муҳандислик-техник тадбирлар - Комбинатда қўлланиладиган бу услубиётлар ахборот хавфсизлигини таъминлаш талабларини ҳисобга олган ҳолда бинолар, иншоотлар, муҳандислик тармоқлари ва транспорт коммуникацияларини оптимал қуришга қаратилган.

Муҳандислик тадбирлари қуйидагиларни ўз ичига олади:

- ускуналар ва биноларнинг электр муҳофазасини таъминлаш;
- биноларни ҳимоя қилиш;
- биноларни вайронагарчиликдан ҳимоя қилиш;
- ускуналарни оптимал жойлаштириш;
- муҳандислик коммуникацияларини оптимал жойлаштириш;
- визуал ҳимоя воситаларидан фойдаланиш (видеокузатув);
- хоналарга акустик ишлов бериш;
- кондиционер тизимларини қўллаш;
- ёнғин ўчириш тизимлари қўллаш;
- масофадан киришни назорат қилиш тизимларини қўллаш.

Дастурий –аппарат чора-тадбирлари - Комбинатда қўлланиладиган ҳимоя чоралари ҳимоя функцияларини (мустақил равишда ёки бошқа воситалар билан биргаликда) бажарадиган (фойдаланувчиларни аниқлаш ва аутентификация қилиш, ресурсларга киришни чеклаш, ҳодисаларни рўйхатдан ўтказиш, маълумотларни криптографик ёпиш, антивирус ҳимоясини марказлаштирилган бошқариш ва Интернет тармоқларига кириш ва бошқалар).

Жисмоний чоралар - комбинатда қўлланиладиган ҳимоя чоралари потенциал қоидабузарларнинг тизим таркибий қисмларига ва ҳимояланган маълумотларга кириши мумкин бўлган йўлларида жисмоний тўсиқларни яратиш учун махсус мўлжалланган ҳар хил турдаги механик, электрон ёки электрон-механик қурилмалар ва иншоотлардан, шунингдек визуал воситалар кузатув, алоқа ва хавфсизлик сигналлари фойдаланишга асосланган. Ушбу чоралар турига компонентларнинг

(тамғалар, ёрликлар ва х.к.) жисмоний яхлитлигини назорат қилиш чоралари ва воситаларини ўз ичига олади.

Ташқи фойдаланувчилар билан муносабатларда чора-тадбирлар - учинчи шахсларга Комбинатнинг маълумотлари ва активларига киришни таъминлашда барча белгиланган ахборот хавфсизлиги талабларига эътибор қаратилади ва ташқи фойдаланувчилар билан муносабатларда хавфсизлик чоралари кўрилади. Комбинатнинг ҳар қандай активларига учинчи шахсларга киришни таъминлашдан олдин, ахборот хавфсизлиги билан боғлиқ қуйидаги шартлар ҳисобга олинади:

Активларни ҳимоялаш қуйидагиларни ўз ичига олади:

- активларни, шу жумладан ахборот ва дастурий таъминотни ҳимоя қилиш ва маълум заифликларни бошқариш тартиблари;
- активларнинг, масалан, маълумотларнинг йўқолиши ёки ўзгартирилиши туфайли бузилганлигини аниқлаш тартиблари;
- активларнинг яхлитлиги;
- ахборотдан нусха кўчириш ва ошкор қилиш бўйича чекловлар;
- тақдим этилаётган хизматлар тавсифи;
- мижозларга киришнинг турли олд шартлари, талаблари ва афзалликлари;
- комбинатнинг ахборот хавфсизлиги сиёсати қоидалари билан танишиш тартиби.

Киришни бошқариш бўйича битимлар қуйидагиларни қамраб олади:

- рухсат этилган кириш услубиётлари, шунингдек, ноёб фойдаланувчи идентификаторлари ва паролларини бошқариш ва улардан фойдаланиш;
- кириш ҳуқуқи ва ваколатларини бериш жараёни;
- аниқ рухсат этилмаган ҳар қандай киришни таъқиқлаш тамойили;
- фойдаланувчининг кириш ҳуқуқларини бекор қилиш ёки киришни блоклаш жараёни;
- ахборот хавфсизлигини бузиш ҳодисалари тўғрисида хабар бериш, хабардор қилиш ва текшириш ҳамда хавфсизлик тизимидаги заиф бўғинларни аниқлаш тартиблари;
- кириш учун мўлжалланган ҳар бир хизмат тавсифи;
- режалаштирилган хизмат кўрсатиш даражаси ва қабул қилиниши мумкин бўлмаган хизмат даражалари;

- Комбинатнинг активлари билан боғлиқ ҳар қандай фаолиятни мониторинг қилиш ва бекор қилиш ҳуқуқи;
- Комбинат ва ташқи фойдаланувчининг тегишли мажбуриятлари;
- шартнома чет элдаги мижозлар билан ҳамкорликни назарда тутган тақдирда, ҳуқуқий масалалар бўйича масъулият ва қонуний талабларга риоя этилишини таъминлаш, масалан, турли миллий ҳуқуқ тизимларини ҳисобга олган ҳолда маълумотларни ҳимоя қилиш қонунлари;
- интеллектуал мулк ҳуқуқлари ва муаллифлик ҳуқуқлари, шунингдек, ҳар қандай қўшма ишларни ҳимоя қилиш.

Комбинатнинг активларига кириш ҳуқуқига эга бўлган учинчи томон ташкилотлари ходимларига қўйиладиган АХ талаблари тақдим этилган маълумотларнинг таснифи ва уни қайта ишлаш воситаларига қараб сезиларли даражада фарқ қилиши мумкин. Ушбу хавфсизлик талаблари учинчи томон ташкилотининг ходими билан тузилган контракт (шартнома)да акс эттирилиши мумкин, унда барча ўзига хос хатарлар ва ахборот хавфсизлиги талаблари мавжуд.

Учинчи шахслар билан тузилган шартномада бошқа хавфсизлик талаблари ҳам бўлиши мумкин. Учинчи шахсларга кириш ҳуқуқини таъминлаш бўйича шартномада бошқа тегишли томонларни жалб қилиш учун рухсатнома, шунингдек уларнинг кириш ва иштирок этиш шартлари кўрсатилиши керак.

12. АХБОРОТ ХАВФСИЗЛИГИ ҲОДИСАЛАРИГА МУНОСАБАТ

Ахборот хавфсизлиги билан боғлиқ ҳодиса юз берганда, ходимлар комбинатнинг "Ахборот ресурслари ва корпоратив тармоққа нисбатан ахборот хавфсизлиги билан боғлиқ ҳодисаларга муносабатда бўлиш Регламенти" га мувофиқ ҳаракат қилишлари керак, ушбу Регламент мазкур Ахборот Сиёсатида 2-Иловада келтирилган.

Воқеалар, хусусан, вирус ҳужумлари, электрон почтани бузиш, маълумотларни йўқ қилиш ёки бузиш, махфий маълумотларнинг тарқалиши, шу жумладан, сақлаш воситаларини йўқотиш ёки ўғирлаш, тизим блокнинг муҳрини бузиш, шунингдек бошқа ҳар қандай хавфсизлик бузилиши, таҳдидлар ёки тармоқдаги носозликлар инцидентларга киради.

Ахборот хавфсизлиги бўйича муҳандис, ахборот хавфсизлиги инциденти юз берганда ва уни мустақил ҳал қилишнинг иложи бўлмаса, "Ахборот технологияларини ривожлантириш ва ривожлантириш вазирлиги ўртасидаги ўзаро ҳамкорлик тўғрисидаги низом"га мувофиқ тегишли органларга мурожаат қилиши шарт. Ўзбекистон Республикаси ва давлат ва хўжалик бошқаруви органларининг Воқеаларнинг оқибатларини бартараф этиш, тергов қилиш ва олдини олиш бўйича алоқалари" ахборот хавфсизлиги тўғрисида» (Ўзбекистон Республикаси Ахборот-

коммуникация хавфсизлиги бўйича техник кенгашнинг 17 ноябрдаги баённомасига 1-илова; 2017 йил 7-сон) (кейинги ўринларда – Ўзаро ҳамкорлик Низоми).

5. АЛОҚА КАНАЛЛАРИ ҲАВФСИЗЛИГИ ТАЪМИНЛАШ

Таркибий бўлинмаларда кабел тизимини ҳимоя қилиш ва хавфсизлигини таъминлаш таркибий бўлинма бошлиғи томонидан тайинланган масъул ходимнинг масъулияти ҳисобланади.

Кабел тизимини ҳимоя қилиш ахборот кабелларига галваник уланиш орқали маълумотларга рухсатсиз кириш эҳтимолини камайтириш ёки адашган электромагнит нурланиш ва бошқа кабелларга шовқин орқали маълумотни олиб ташлаш, шунингдек, асбоб-ускуналарни электромагнит шовқин ва механик шикастланишдан ҳимоя қилишни таъминлашга қаратилган. Бутун кабел тизими махсус ҳимоя қутиларига ётқизилиши керак.

Симсиз алоқа каналларини ҳимоя қилиш трафикни тинглаш, хизмат кўрсатишни рад этиш ва рухсатсиз уланишлар каби хужумларни камайтиришга қаратилган бўлиши керак.

Махфий ахборотни назорат қилинадиган ҳудуддан ташқарига чиқадиган алоқа каналлари орқали узатишда ахборот Ўзбекистон Республикасида сертификатланган криптографик ахборотни ҳимоя қилиш воситаларидан фойдаланган ҳолда шифрланиши керак. Ушбу алоқа каналлари орқали узатиладиган маълумотларни ҳимоя қилиш учун қуйидагилар зарур:

- АТ га олиб борадиган электр кабеллари ва алоқа линиялари (агар иложи бўлса) ер остида ёки тегишли тарзда ҳимояланган бўлиши керак;
- тармоқ кабелларини маълумотларни ушлаш мақсадида рухсатсиз очилишдан ва шикастланишдан ҳимоя қилиш учун экранлар қўлланилади ёки кабеллар умумий фойдаланиш мумкин бўлган жойлардан ўтмаслиги учун ётқизилади;
- шовқинларни олдини олиш учун электр таъминоти кабеллари телекоммуникация кабелларидан ажратилган бўлиши керак;
- иш станцияларини улаш учун мўлжалланган ахборот кабелларининг фойдаланилмаган улагичлари ностандарт техник маълумотларни қайта ишлаш ускунасининг рухсатсиз уланишини истисно қилиш учун махсус белги билан муҳрланган ёки муҳрланган бўлиши керак;
- тегишли криптографик ҳимоя воситаларидан фойдаланиш;
- магистрал алоқа каналлари шлюзларини кечаю кундуз кузатиб борадиган видеокузатув камераларини ўрнатиш;
- хавфсиз оптик толали алоқа линияларидан фойдаланиш;
- ҳудудлар ва бинолар чегарасила хоналарни тақсимлаш шкафлари билан муҳрлаша, масалан, мумли муҳр билан;
- қаватли коммутация шкафларида қўриқлаш постининг иш жойига сигналларни узатувчи сигнализация воситасини ўрнатиш.

14.МАСЪУЛИЯТНИ ТАҚСИМЛАШ

Мазкур Сиёсат Комбинат ресурсларининг хавфсизлигини таъминлаш учун жавобгарликни тақсимлаш учун қуйидаги асосларни белгилайди:

- хавфсизликни таъминлаш умуман фаолият учун, шу жумладан ахборот хавфсизлиги таъминлаш учун жаобгар шахс – бошқарув раисининг хавфсизлик бўйича ўринбосари ҳисобланади;
- ходимга ишониб топширилган маълумотни сақлаш (ҳар қандай шаклда) ва уни ҳимоя қилишнинг тегишли даражасини таъминлаш учун ходим шахсий жавобгарликни ўз зиммасига олади;
- иш станцияларининг хавфсизлиги учун (шу жумладан жисмоний) унинг иш вазифаларини бажариши учун ушбу иш станцияси тақдим этилган ходим жавобгардир;
- Комбинат ҳудудида жисмоний жойлашган локал серверлар ва кириш имконияти чекланган бошқа муҳим ресурсларнинг хавфсизлиги учун жавобгарлик ушбу ускуналар бириктирилган шахсларнинг зиммасига юклатилади;
- комбинатнинг корпоратив тармоғининг яхлитлиги, унинг мавжудлиги ва унда айланаётган маълумотларнинг махфийлиги учун ИЧАБ АТ хизматининг маълумотларни узатиш тармоқларига хизмат кўрсатиш гуруҳи ва комбинатнинг барча ходимлари ўзларининг иш майдони (кириш) учун жавобгардирлар);
- жисмоний хавфсизлик ва шахсларнинг рухсатсиз Комбинат ҳудудига кириши учун идоравий ҳарбийлаштирилган хавфсизлик хизмати ходимлари жавобгардир;
- ёнғин ва техник хавфсизлик ва ҳар бир хона ичидаги жиҳозларнинг хавфсизлиги учун тегишли буйруқ билан тайинланган комбинат ходими жавобгардир;
- ташқи ахборот ресурслари (сайтлар, маълумотлар базалари ва бошқалар) хавфсизлиги учун ушбу манбалар бириктирилган ходимлар, шунингдек тегишли бўлим раҳбарлари жавобгардир.

Алоҳида ресурслар учун жавобгарлик ходимларнинг лавозим функционал вазифалари ва Комбинатнинг бошқа ички норматив ҳужжатлари билан белгиланади.

Ресурс эгаси ресурсни ҳимоя қилишни таъминлаш бўйича ўз ваколатларини қисман ёки тўлиқ бериши мумкин, бироқ, ушбу ресурс учун жавобгарлик ресурс эгаси зиммасида қолаверади.

15.СИЁСАТНИ ҚАЙТА КЎРИБ ЧИҚИШ ВА ДОЛЗАРБЛАШТИРИШ ТАРТИБИ

Ахборот хавфсизлиги сиёсати йилига бир марта, шунингдек қуйидаги ҳолларда, хусусан:

- ахборот хавфсизлигига тааллуқли янги норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни ўзгартириш ва тасдиқлаш;
- конфигурацияни ўзгартириш, ахборот жараёнлари технологиясини ўзгартирмайдиган объектнинг дастурий ва техник воситаларини қўшиш ёки ўчириш;
- объект маълумотларини ҳимоя қилишнинг техник воситаларининг конфигурацияси ва созиламаларини ўзгартириш;
- фойдаланувчиларнинг мансабдор шахслари ва объектга техник хизмат кўрсатувчи ходимлар ҳамда ахборот хавфсизлиги учун масъул ходимларнинг таркиби ва мажбуриятларини ўзгартириш.

АХ сиёсати ахборот жараёнлари технологияси ўзгарганда ёки ахборотни ҳимоя қилишнинг янги техник воситаларидан фойдаланганда тўлиқ қайта кўриб чиқилиши керак. АХ бўйича олиб борилаётган тадбирлар ушбу АХ сиёсатига мувофиқлигини мунтазам текшириб туриши керак.

Янги таҳрирдаги АХ сиёсати Ўзбекистон Республикаси Давлат хавфсизлик хизмати ва Ўзбекистон Республикаси Ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирлиги билан қайта келишилиши керак.

Агар ушбу Сиёсатнинг айрим бандлари республиканинг ахборотни муҳофаза қилиш соҳасидаги янги қонун ҳужжатларига, шунингдек, Комбинатнинг бошқа меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларига зид келадиган бўлса, ушбу бандлар Сиёсатга қўшимчалар ва ўзгартиришлар киритилгандан кейин юридик кучини йўқотади.